INNOVATSION BOSHQARUV TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TA’LIM MENEJMENTINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Xalmonov Umid Ochilovich,
O‘zbekiston Respublikasi Ta’limni rivojlantirish respublika ilmiy-metodik markazi bosh mutaxassisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.17301549

Annotatsiya: *Maqolada ta’lim tizimida menejment samaradorligini oshirishning innovatsion boshqaruv texnologiyalari asosidagi metodologik yondashuvlari tahlil qilinadi. Jahon va milliy tajribalar solishtirilib, raqamli transformatsiya, liderlik modeli hamda tizimli boshqaruv yondashuvlari asosida samaradorlik indikatorlari ishlab chiqiladi. Natijada, ta’lim menejmentida strategik qarorlar qabul qilish, sifat nazoratini kuchaytirish va korporativ boshqaruv madaniyatini rivojlantirish mexanizmlari taklif etiladi.*

Kalit so‘zlar: *Ta’lim menejmenti, innovatsion boshqaruv texnologiyalari, samaradorlik, raqamli transformatsiya, tizimli yondashuv.*

Повышение эффективности управления образованием на основе инновационных управленческих технологий

Халмонов Умид Очилович,
главный специалист Республиканского научно-методического центра развития образования Республики Узбекистан

Аннотация: *В статье проанализированы методологические подходы на основе инновационных технологий управления для повышения эффективности управления в системе образования. На основе сравнения мирового и национального опыта будут разработаны показатели эффективности на основе цифровой трансформации, моделей лидерства и подходов к системному управлению. В результате предложены механизмы принятия стратегических решений, усиления контроля качества и развития культуры корпоративного управления в сфере управления образованием.*

Ключевые слова: *Туправление образованием, инновационные технологии управления, эффективность, цифровая трансформация, системный подход.*

Improving the efficiency of education management through innovative management technologies

Khalmanov Umid Ochilovich,
Chief Specialist of the Republican Scientific and Methodological Center for Education Development of the Republic of Uzbekistan

Abstract: *The article analyzes methodological approaches to enhancing management efficiency in the education system by applying innovative management technologies. Performance indicators are developed through a comparisson of global and national experiences, focusing on digital transformation, leadership models and systematic management approaches. The article proposes mechanisms to support strategic decision-making, strengthen quality control and foster a culture of corporate governance in education management.*

Keywords: *Education management, innovative management technologies, efficiency, digital transformation, systematic approach.*

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimini samarali boshqarish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni [1] va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar ta'lim sohasida boshqaruv sifatini oshirish, zamonaviy menejment tamoyillarini tatbiq etish, innovatsion texnologiyalarni joriy qilishni talab etmoqda.

Ta'lim menejmenti – bu nafaqat ma'muriy boshqaruv, balki strategik rivojlanish, resurslarni samarali taqsimlash, inson kapitalini rivojlantirish va ta'lim sifatini doimiy monitoring qilib borish jarayonidir. Shu bois, zamonaviy boshqaruv texnologiyalarini ta'lim tizimiga integratsiya qilish ta'lim ishtirokchilarining ehtiyojlarini qondirish, xalqaro mezonlarga mos raqobatbardosh muhit yaratish hamda ta'lim sifatini oshirishning kafolatli omili sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu jihatdan, innovatsion boshqaruv texnologiyalari ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqishning muhim vositasi sifatida qaralmoqda.

XXI asrda ta'lim tizimida raqamli va innovatsion texnologiyalarning qo'llanilishi strategik ahamiyatga ega. Boshqaruv samaradorligini oshirishda zamonaviy texnologiyalar ta'lim jarayonini tizimli tashkil etish, resurslardan oqilona foydalanish, sifat monitoringi va strategik qarorlar qabul qilishni takomillashtiradi.

Mazkur maqola ta'lim menejmenti samaradorligini oshirishda innovatsion boshqaruv texnologiyalarining o'rni, milliy va xalqaro tajribalar tahlili hamda amaliy takliflarni ishlab chiqishga bag'ishlanadi.

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda ta'lim sohasida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Davlat rahbariyati tomonidan ta'lim sifatini tubdan yaxshilash, innovatsion yondashuvlarni amaliyotga joriy etish va xalqaro standartlarga mos ta'lim tizimini yaratish bo'yicha bir qator muhim qarorlar qabul qilindi. Xususan, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi hamda boshqa muassasalar tomonidan ishlab chiqilayotgan strategiyalar, dasturlar va milliy konsepsiyalar ushbu jarayonni tizimli tarzda yo'lga qo'yishga xizmat qilmoqda. Bu islohotlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi, shubhasiz, boshqaruv tizimining sifatiga bog'liq. Ya'ni, faqatgina yangi dasturlarni qabul qilish emas, balki ularni samarali boshqarish, amalga oshirish va natijalarni monitoring qilish bo'yicha aniq mexanizmlar zarur.

Bugun ta'lim muassasalari rahbarlari strategik fikrlaydigan, raqamli texnologiyalarni boshqaruvga joriy eta oladigan, jamoa bilan ishlash madaniyatiga ega va muammolarni ijodiy hal qila oladigan, menejerlik salohiyatiga ega shaxslar bo'lishi kerak. Shuningdek, zamonaviy boshqaruvda muhim omillardan biri bu – ochiqlik, javobgarlik va natijadorlik tamoyillaridir. Aynan, shu tamoyillar asosida ishlaydigan ta'lim tashkilotlarida islohotlar real samara berishi, o'quvchilar bilim sifati oshishi va jamoatchilik ishonchi kuchayishi mumkin[2].

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsion boshqaruv texnologiyalarini qo'llash, masalan, loyiha boshqaruvi, raqamli monitoring tizimlari, sun'iy intellekt asosida tahlil, Agile va Lean metodlari ta'lim muassasalarida samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, Finlyandiya, Singapur va Janubiy Koreya kabi ilg'or ta'lim tizimiga ega mamlakatlarda menejment samaradorligini oshirishning asosiy omili sifatida raqamli boshqaruv, liderlik va jamoaviy qaror qabul qilish madaniyati muhim o'rin tutmoqda.

Boshqaruv tamoyillari, o'z navbatida, nafaqat iqtisodiyot, balki ta'lim sohasida ham innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Birinchi navbatda, boshqaruv tamoyillari to'g'risida jahon miqyosida

keng tarqalgan fikrlarni ko‘rib chiqish zarur.

Menejment nazariyasida bir necha paradigmalar shakllangan bo‘lib, ular ta’lim sohasida boshqaruv samaradorligini oshirishda metodologik asos vazifasini bajaradi. Klassik paradigma asoschilari A.Fayol [3] va F.Teylor boshqaruvni ma’muriy va ilmiy asoslarda tashkil etishni ilgari surgan bo‘lib, boshqaruvda intizom, mehnat taqsimoti va nazorat tamoyillarini asosiy omil sifatida ko‘rsatgan.

Tizimli yondashuv XX asrning o‘rtalaridan boshlab rivojlanib, tashkilotni o‘zaro bog‘langan elementlardan tashkil topgan murakkab tizim sifatida talqin qiladi. Bu yondashuv ta’lim muassasalarini ham tashqi muhit bilan uzviy aloqada bo‘lgan ochiq tizim sifatida ko‘rishga imkon beradi [4].

Kompetensiyaviy paradigma esa rahbarlarning shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga urg‘u beradi. Zamonaviy ta’lim menejmentida rahbarning liderlik qobiliyati, strategik fikrlashi, innovatsion texnologiyalarni joriy qila olish ko‘nikmalari samaradorlikni belgilovchi asosiy mezonlardan hisoblanadi.

Ko‘zlangan maqsadlarga erishishda ta’lim muassasasi faoliyatini takomillashtirish. Pedagogik xodimlar faoliyatini muvofiqlashtirish, strategik reja asosida faoliyatni tashkil etish va boshqarish yo‘nalishida asosan boshqaruvning ikki xil turini nazarda tutadi: strategik boshqaruv va konyunkturaviy boshqaruv.

Strategik boshqaruv – bu ta’lim muassasasining strategik maqsadi yo‘nalishida muassasa imkoniyatlarini pedagogik xodimlarning umumiy manfaatlari bilan muvofiqlashtirishni nazarda tutuvchi uzoq muddatga tuzilgan dastur, reja va loyihalar asosida boshqarishdir. Strategik boshqaruv odatda, mazkur tizimni boshqaruv madaniyatining yuqori darajasini belgilovchi keng innovatsion dasturlarni amalga oshirish imkoniyatini yaratadi.

Konyunkturaviy boshqaruv – ma’lum bir davrda muassasaning iqtisodiy holatini tavsiflovchi belgilar majmuasi bilan bog‘lik bo‘ladi. Ta’lim muassasasi faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirib borishda, eng avvalo, ko‘zlangan maqsadlarga erishishda faoliyatning strategik rejasini tuzish va mazkur reja asosida muassasaning istiqbol maqsadi va imkoniyatlarini xodimlar manfaati bilan uyg‘unlashtirish, ta’lim muassasasining faoliyatini zamonaviy o‘zgarishlarga moslashtirib borish, ta’lim innovatsiyalarini joriy etishni nazarda tutuvchi uzoq muddatli boshqaruv usullarini boshqaruv jarayoniga tatbiq etish zarur.

Ta’lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalar muhim metodologik asoslardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ularning qo‘llanishi nafaqat ta’lim jarayonini samarali tashkil etishga, balki mavjud resurslardan oqilona foydalanishga, strategik qarorlar qabul qilish jarayonini takomillashtirishga hamda sifat monitoringini kuchaytirishga xizmat qiladi. Innovatsion boshqaruv texnologiyalari orasida **loyiha boshqaruvi, Agile metodologiyasi, Lean yondashuvi, Design Thinking** kabi metodlar alohida ahamiyat kasb etib, ular ta’lim tizimini modernizatsiya qilish va boshqaruv samaradorligini oshirishda dolzarb yondashuvlar sifatida ko‘rilmoqda.

O‘zbekiston ta’lim tizimida loyiha boshqaruvi metodlari 2020-yildan boshlab keng qo‘llanilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi PF-6079-sonli “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmonida ta’lim sohasida innovatsion boshqaruv tizimlarini joriy qilish, xususan, loyihaviy boshqaruv mexanizmlarini rivojlantirish belgilangan[5].

Agile metodologiyasi ayniqsa so‘nggi yillarda yurtimizda masofaviy ta’lim platformalarini joriy etishda sinovdan o‘tkazilmoqda. Jumladan, **my.edu.uz** va **kundalik.com** tizimlarining rivojlanishida qisqa sikllar orqali yangilanish kiritish, foydalanuvchi (pedagog va ota-onalar) fikr-mulohazalarini inobatga olish

ushbu metodologiya tamoyillariga mos tarzda olib borilgan. Shu bilan birga, Toshkentdagi bir qator nodavlat oliy ta'lim muassasalari ham dars jadvallarini moslashuvchan boshqarishda Agile metodlarini joriy qilmoqda.

Lean yondashuvi ham mamlakat ta'lim tizimida bosqichma-bosqich tatbiq etilmoqda. Xususan, maktablarda byurokratik hujjatlar sonini kamaytirish, o'qituvchilarning ortiqcha ma'muriy yukini qisqartirish orqali ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirildi. Bu Lean tamoyillariga yaqin yondashuv bo'lib, "keraksiz ishlarni kamaytirish hamda natijaga e'tibor qaratish" falsafasiga asoslanadi.

Design Thinking metodologiyasi yurtimizdagi ta'lim tizimida pedagoglarning kasbiy rivojlanish dasturlarida qo'llanilmoqda. Masalan, Ta'limni rivojlantirish ilmiy-metodik markazi tomonidan umumiy o'rta ta'lim tashkilotlarining o'quv-tarbiya jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash, pedagog kadrlarning kasbiy rivojlanishiga ko'maklashish, ularni metodik jihatdan qo'llab-quvvatlash hamda xalqaro baholash dasturlari tadqiqotlarining navbatdagi bosqichiga samarali tayyorgarlik ko'rish yuzasidan "Metodik marafon" tadbirlari doirasida treninglar tashkil etildi. Bu orqali o'qituvchilar dars jarayonini loyihalashda o'quvchi ehtiyojini markazga qo'ygan holda, kreativ metodlarni qo'llash imkoniyatiga ega bo'ldilar.

Ta'lim menejmentida samaradorlik ko'rsatkichlari – bu ta'lim tizimida qabul qilingan boshqaruv qarorlari, resurslardan foydalanish va o'quv jarayonining qanchalik natijador ekanligini o'lchovchi mezonlardir. Oddiy qilib aytganda, bu – "ta'lim sifati yaxshilanyaptimi yoki yo'qmi?", degan savolga javob beradigan indikatorlar majmuasi.

Ta'lim sifatini baholashning xalqaro ko'rsatkichlari (PISA, PIRLS, TIMSS):

PISA (Programme for International Student Assessment) – 15 yoshli o'quvchilarning matematika, o'qish va tabiiy fanlardan amaliy bilim va ko'nikmalarini baholaydi. O'zbekiston 2022-yilda ilk bor ishtirok etdi. OECD ma'lumotlariga ko'ra, o'quvchilarning natijalari OECD o'rtachasidan ancha past bo'lgan, masalan, o'qish savodxonligida faqat 14 % o'quvchi minimal darajaga erishgan[6].

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) – boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholaydi. O'zbekiston 2021-yilda ishtirok etdi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning o'qish ko'nikmalari xalqaro reytinglarda o'rtacha darajaga yaqin, biroq o'qish tezligi va matnni tahlil qilish bo'yicha zaifliklar mavjud[7].

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) – matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilim darajasini baholaydi. O'zbekiston 2023-yilda qatnashdi. 4-sinf va 8-sinf o'quvchilari 166 ta maktabdan tanlab olindi, natijalar ta'lim menejmentida STEM sohasini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi[8].

Ta'lim jarayonida boshqaruv samaradorligini oshirish dolzarb vazifa hisoblanadi, chunki samarali boshqaruv natijasida resurslardan oqilona foydalanish, strategik qarorlarni sifatli qabul qilish, o'quv jarayonida samaradorlikni oshirish, sifat monitoringini kuchaytirish imkoniyatlari paydo bo'ladi.

Innovatsion boshqaruv texnologiyalari o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim tizimida moslashuvchanlik, ijodkorlik va resurslarni tejashni ta'minlaydi.

OECD TALIS (2020) tadqiqotlariga ko'ra, innovatsion metodlarni qo'llayotgan maktab rahbarlarida ta'lim sifati 20-25% yuqori natijani ko'rsatmoqda [9].

2023-yilda UNICEF va UNICEF Global Innovation Centre hamkorligida "Eduten" – sun'iy intellektga asoslangan matematika platformasi pilot loyihasi amalga oshirildi. Bu loyiha doirasida Toshkent shahri va Toshkent viloyatidagi maktablarda 527 nafar o'quvchi ikki yillikdan so'ng mashg'ulotlar Weekda bir

marta Edutendan foydalangan holda o‘tkazildi. Platforma milliy o‘quv dasturiga integratsiya qilingan holda intellektual ta’lim tizimi sifatida joriy etildi[10].

Innovatsion boshqaruv texnologiyalari nafaqat ta’lim jarayonini optimallashtirish, balki boshqaruv mexanizmlarini samarali tashkil etishda ham muhim omil hisoblanadi.

Shu bois, ta’lim menejmentida samaradorlikni oshirish uchun quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Raqamli infratuzilmani kuchaytirish ya’ni barcha ta’lim muassasalarida barqaror internet, zamonaviy kompyuter va planshetlar bilan ta’minlash.

Pedagog va rahbarlar uchun malaka oshirish, bunda raqamli ta’lim vositalaridan foydalanish, innovatsion boshqaruv metodlarini amalda qo‘llash bo‘yicha maxsus kurslar tashkil etish.

Milliy monitoring tizimini yaratish – innovatsion texnologiyalarining samaradorligini baholash uchun xalqaro indikatorlarga asoslangan elektron monitoring tizimini yo‘lga qo‘yish.

Xalqaro tajribalar orqali Singapur, Finlyandiya va Janubiy Koreya ta’lim tizimidagi ilg‘or boshqaruv modellarini O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish.

Ta’lim muassasalari qoshida innovatsion yondashuvlarni joriy etishga ixtisoslashgan metodik va ilmiy markazlarni rivojlantirish orqali “Innovatsion boshqaruv markazlari”ni tashkil etish.

Ta’lim menejmenti sifatida samaradorlikni oshirish innovatsion boshqaruv texnologiyalarisiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Ular ta’lim sifatini oshirish, xalqaro reytinglarda yuqori natijalarga erishish, resurslardan oqilona foydalanish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda asosiy omil hisoblanadi. O‘zbekiston ta’lim tizimida olib borilayotgan raqamli transformatsiya siyosati shuni ko‘rsatmoqdaki, innovatsion boshqaruv metodlarini keng joriy etish kelajakdagi ta’lim taraqqiyotining poydevoridir.

Maqola natijalari ta’lim menejmentida samaradorlikni oshirish uchun innovatsion boshqaruv texnologiyalari zarurligini ko‘rsatadi. Tizimli yondashuv asosida raqamli transformatsiya, liderlik va sifat nazoratini uyg‘unlashtirish orqali ta’lim tizimida natijadorlikka erishish mumkin. Amaliy takliflar O‘zbekiston ta’lim tizimini xalqaro mezonlarga yaqinlashtirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. (Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 12.09.2023-y., 06/23/158/0694-son; 29.12.2023-y., 06/23/214/0984-son; 21.03.2025-y., 06/25/51/0261-son; 26.03.2025-y., 06/25/56/0274-son) https://lex.uz/ru/docs/-6600413

2. Islamova D.D., Madrahimov B.S. “Ta’lim menejmentida samarali boshqaruv tamoyillari: zamonaviy yondashuvlar va amaliyot”, Maktab ta’limi: muammolar, izlanishlar, yechimlar. 2025-yil, 3-son.

3. Fayol H. General and Industrial Management. – London: Pitman Publishing, 1949.

4. Bertalanffy L. von. General System Theory: Foundations, Development, Applications. – New York: George Braziller, 1968.

5. Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 06.10.2020-y., 06/20/6079/1349-son; https://lex.uz/ru/docs/-5030957

6. PISA 2022 Results (Volume I and II) – Country Notes: Uzbekistan. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes_ed6fbcc5-en/uzbekistan_2bb94bf1-en.html

7. A.Ismailov, F.Kholmirzayev, K.Karimberdiyev. Uzbekistan PIRLS – 2021 Encyclopedia. https://pirls2021.org/wp-content/uploads/2022/11/Uzbekistan.pdf

8. https://www.iea.nl/studies/iea/timss/timss2023?utm_source=chatgpt.com

9. OECD TALIS. (2020). Teachers and School Leaders as Valued Professionals. OECD Publishing.

10. UNICEF Uzbekistan. (2023). Eduten platformasini tatbiq etish tajribasi. https://www.unicef.org/uzbekistan/uz/stories/raqamli-texnologiyalar-yordamida-oqitish-ozbekiston-talim-tizimida-innovatsion-yondashuv